

UNIVERSITAT DE BARCELONA

PRODUCCIÓ I DISTRIBUCIÓ D'UNA TERRISSERIA MEDIEVAL: CABRERA D'ANOIA

Esther Travé Allepuz

Tesi Doctoral dirigida per:
Dr. José Ignacio Padilla Lapuerta

INTRODUCCIÓ

Els forns de Cabrera d'Anoia constitueixen un jaciment arqueològic excepcional per a l'estudi de la producció, distribució i funcionament d'una terrisseria d'època medieval. Tanmateix, en el context de l'arqueologia medieval i post-medieval, els centres productors de ceràmica grisa i les pròpies produccions suposen un tema d'estudi poc treballat i d'abast indefinit pel que fa al temps i a l'espai. La localització i l'estudi arqueològic dels centres terrissers d'època medieval no ha estat, per regla general, un tema preferent en relació a les línies de recerca fonamentals desenvolupades en l'arqueologia medieval al nostre país, especialment pel que fa al nord i l'est de la Península Ibèrica, en l'àmbit dels Regnes Cristians en general i en concret a Catalunya. D'ençà de l'excavació a finals dels anys cinquanta per part del Dr. Alberto del Castillo d'un sector limitat del taller de ceràmica grisa de Casampons (Berga) i l'estudi posterior de la seva producció (PADILLA, 1983) fins les campanyes d'excavació sistemàtica iniciades a la terrisseria de Cabrera d'Anoia a finals dels anys vuitanta, els treballs en aquest camp s'havien limitat a l'estudi i excavació d'alguna instal·lació aïllada com fou el cas del taller lleidatà de Santa Creu d'Ollers (RIU, 1972), o el forn de Sant Fost de Campsentelles, a la província de Barcelona, excavat a principis dels 80 (RIU, 1990), sense que s'hagués afrontat amb decisió l'anàlisi dels problemes inherents a un centre artesanal d'aquestes característiques.

En general, els estudis de ceràmica comuna d'època medieval –els conjunts que anomenem de ceràmica grisa– no han estat en els darrers anys un centre d'interès en el camp de la ceramologia a casa nostra independentment de la seva vinculació o no a un centre productor. No ho han estat des del punt de vista de la ceramologia tradicional i, malauradament, tampoc des de l'aproximació arqueomètrica. Tanmateix, si considerem efectivament la ceràmica com a fòssil director (LLUBIÀ, 1967), en tant que constitueix la major part dels volums de materials recuperats en una excavació arqueològica, la ceràmica grisa constitueix un element fonamental de l'arqueologia

medieval, especialment en l'àmbit rural. Mentre que les produccions urbanes, habitualment vidrades o amb algun tipus de decoració tant a les vaixelles de luxe com a les d'ús quotidià, han despertat un interès major –comprensible, d'altra banda– per als arqueòlegs, generalment encoratjats pels especialistes en el món de l'art, la museística i el col·leccionisme, la ceràmica grisa no ha generat una atracció semblant. Ens referim a unes produccions que durant l'excavació arqueològica generen volums de material sovint de grans dimensions i poca varietat, i en les quals la funcionalitat actua en detriment de la bellesa. Tot i així, aporten valuosa informació respecte a les comunitats humanes que les han de menester i a les utilitats que aquestes comunitats en donen; ara bé, després d'un estudi en profunditat, certament feixuc, que aporta resultats interessants a llarg termini quan s'estudien volums complexos i que s'ha de plantejar en relació a un àmbit territorial extens. En aquest sentit, la caracterització dels materials de Cabrera d'Anoia que presentem hauria d'esdevenir un marc de referència fonamental per a l'estudi de les produccions de ceràmica grisa en general i a la zona del Penedès, Anoia i Baix Llobregat en particular.

L'objectiu primer d'aquesta tesi doctoral és presentar l'estudi de la producció ceràmica del jaciment de Cabrera d'Anoia a fi d'oferir un marc de referència ben estructurat que permeti facilitar la tasca d'estudi i periodització de la ceràmica grisa d'època feudal a Catalunya. A dia d'avui, ens trobem amb la necessitat de sistematitzar en l'àmbit català l'estat de la qüestió respecte a les produccions de ceràmica grisa i tanmateix a fer un pas més en la recerca aportant noves dades que, en un sentit ampli, permetin reconstruir processos de producció i distribució sobre l'estudi en qüestió. En aquest sentit, el jaciment de Cabrera d'Anoia esdevé referencial tant pel que fa a la gran quantitat de materials recuperats com per a la seva importància cabdal en tant que eix vertebrador d'una xarxa econòmica, l'abast de la qual s'hauria de poder definir amb el temps. A més, en el context de la recerca, esdevé imprescindible en el món de la ceràmica comuna d'època medieval començar la caracterització de conjunts que permetin establir marcs de referència comparativa i reconstruir processos i tècniques de producció.

De fet, seria convenient constatar dues conjuntures en el marc científic de la ceramologia a casa nostra en referència a l'època medieval: d'una banda, una embranzida inicial que van tenir els estudis de ceràmica grisa al llarg dels anys 70 i 80 i, de l'altra, una aturada certament pronunciada que se succeí en el temps. El punt de partida de l'estudi de ceràmica grisa a Catalunya no es remunta gaire més enllà dels anys 60 i es troba intrínsecament vinculat al naixement dels estudis d'arqueologia medieval. Amb anterioritat a aquestes dates podem trobar algunes referències aïllades, com a fruit de l'erudició d'estudiosos que al llarg del segle XX han donat a conèixer algunes troballes¹, però, en tot cas, sempre es tracta de notícies esporàdiques que habitualment no responen en cap cas a una línia de recerca continuada. Pel que fa a centres productors de ceràmica grisa, el 1958 van tenir lloc les excavacions dels forns de Casampons (Berga) a càrrec del Dr. Alberto del Castillo, que aleshores era Catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de Barcelona. En un primer moment, l'aparició d'aquest tipus de ceràmica –que paral·lelament havia estat detectada també en altres jaciments– va generar una certa confusió. Cronològicament era molt ben conegut el món de la ceràmica romana, àmbit on ja existia una seriació força interessant que ordenava tot un seguit de produccions estandarditzades. En aquest context ceramològic, la ceràmica grisa suposa una simplificació d'estils notable que ofereix peces generalment molt semblants i de gran senzillesa formal i decorativa. Així, doncs, la primera reacció fou un intent d'ubicar cronològicament aquest tipus de materials amb les produccions protohistòriques i preromanes. Tant és així, que en els primers Congressos Nacionals d'Arqueologia, es constata el desconeixement generalitzat d'aquestes produccions i la seva possible cronologia (PADILLA, 1995).

Aquest fet va obrir un camp d'estudi ampli que fou possible de clarificar en part a mesura que avançava la recerca. Paral·lelament, la intensificació de la incipient arqueologia medieval i els treballs de camp en diferents àmbits com ara monestirs, masos o necròpolis van permetre confirmar, en primer lloc que aquests materials no

---

¹ De fet, per a Cabrera d'Anoia comptem amb algunes notícies prèvies (ROMANI, 1917), com veurem més endavant, i és lloable la tasca de recuperació de patrimoni que van dur a terme en aquest sentit els centres excursionistes de mitjan segle XX arreu del territori fins que les Universitats van iniciar projectes de recerca amb una certa continuïtat.

eren pas preromans sinó alt-medievals i, en segon lloc, que en la majoria de jaciments estudiats, la seva preponderància era gairebé exclusiva (RIU, 1976). Així doncs, ja durant els 60 foren publicats els primers resultats en aquest àmbit al Bruc del Mig i Vilosiu (BATISTA, 1961 i CASTILLO, 1965) i, més tard, els resultats de les excavacions de Sant Llorenç de Morunys (RIU, 1971) així com les necròpolis de Santa Creu dels Joglars (PADILLA, 1982) i el Castellot de Viver (BOLÒS, 1985), on també s'hi feien presents aquest tipus de produccions. Al llarg dels anys 70, tot i que algunes d'aquestes troballes encara no havien estat publicades, la recerca al respecte suposava un impuls per a d'altres treballs i durant la dècada esmentada les excavacions de jaciments d'època medieval arreu de Catalunya van augmentar considerablement. Els treballs d'excavació i la publicació posterior dels jaciments de Sant Esteve de Caulers (RIU, 1975a), Sant Sebastià del Sull (RIU, 1984a, 1985 i 1987) o el poblat de pastors de Roc de Palomera (RIU, 1975b) i les excavacions de Sant Miquel de la Vall, foren noves aportacions significatives.

Aquesta quantitat ingent de materials recuperats i de documentació arqueològica va suscitar la necessitat de fer uns primers assajos de sistematització dels aspectes coneguts referents a ceràmica grisa, que van tenir lloc a finals dels 70 i principis dels 80. Els Congressos Internacionals de Ceràmica Medieval a la Mediterrània, que naixien també en aquestes dates, de Valbonne al 1978 (CICMMO, 1980) i de Toledo al 1981 (CICMMO, 1986) suposaven un recull d'aquest bagatge anterior i presentaven les primeres conclusions. Tanmateix en aquests anys, s'aprofundia també en la recerca respecte dels primers conjunts excavats (PADILLA, 1978 i 1983) que ara s'havien reprès novament, i es presentaven conjunts tancats de material en la seva totalitat. De forma simultània, aquest interès creixent per les produccions aparegudes, es començava a veure complementat per un major nombre d'excavacions de terrisseries i forns de ceràmica, també a Catalunya. És en aquest moment quan es duen a terme les excavacions d'alguns dels forns que hem comentat anteriorment, destacant els de Santa Creu d'Ollers (RIU, 1972), Abella de la Conca (DE LA VEGA, 1975) i s'excava per primera vegada a la terrisseria de Cabrera d'Anoia (LÓPEZ, NIETO, 1979). Tot plegat, mostrava una realitat prometedora, i el 1984 el Departament d'Història Medieval de la

Universitat de Barcelona publica un primer volum miscel·lani (Riu, 1984b), íntegrament dedicat a aquests estudis, que venia a exemplificar un estat de la qüestió d'aquesta fase inicial. En aquest volum si van publicar nombroses contribucions de síntesi que pretenien compilar la feina feta fins aquell moment, acompanyades d'algunes consideracions metodològiques referents a l'estudi i sistematització dels inventaris ceràmics (Riu, Bolòs, 1984) i d'un extens recull de bibliografia de base per a la classificació i estudi de la terrissa popular, sense oblidar el recurs a les fonts documentals.

El resultat de tot plegat, feia identificar a grans trets alguns grups genèrics de tal manera que (1) les pastes brunes o castanyes elaborades a torneta, amb presència de desgreixant abundós i de dimensions considerables solia atribuir-se al segle XII; (2) les pastes de color gris-plom amb fragments de quars poc triturat com ara les de Casampons podrien datar de finals del XII i principis del XIII; (3) les pastes més fines i una mica més clares amb engalbes gris-plom o gris-negre se suposaven atribuïbles al XIII i, finalment, (4) les pastes d'una tonalitat grisa molt clara, amb desgreixants gairebé imperceptibles modelades possiblement a torn alt datarien del XIV (Riu, 1986). Començava a fer-se especialment necessària una aproximació de tipus arqueomètric a tots aquests volums fins ara publicats i aquesta etapa inicial permetia intuir l'inici d'un procés de recerca continuat que arribés als nostres dies, però l'avanç anunciat perceptible en d'altres àmbits pràcticament no ha tingut repercussió en l'àmbit de la ceràmica grisa. Inicialment la recerca plantejava un seguit de problemes que dificultaven la comprensió global dels conjunts: d'una banda, les anàlisis quedaven limitades a l'estudi morfològic i descriptiu dels materials i sovint no s'intentava suggerir cap interpretació pel que fa al seu possible ús; però, a més de tot plegat, existien altres problemes interpretatius i és que sovint mancaven referències estratigràfiques precises i els centres productors coneguts fins aleshores que podien aportar una mica més de llum sobre el conjunt no havien gaudit de les circumstàncies adients per al seu estudi. De manera semblant, es partia de la base –raonable a priori– de què la multiplicitat de centres i produccions locals impedia l'existència d'estandardització. Tanmateix, si fem un estudi comparat de les produccions de

ceràmica grisa de diferents terrisseries i d'altres centres no productors pròpiament, veurem com, si bé no podem parlar d'estandardització en el sentit en què es fa per a les produccions d'època romana, sí que cal reconèixer alguns trets comuns en els materials que ens haurien de dur a plantejar solucions comunes per a problemes similars.

Malauradament, els darrers deu o quinze anys no han estat especialment fructífers en el camp de la ceràmica grisa més enllà de les publicacions rutinàries –i tanmateix necessàries– fruit dels projectes d'intervenció arqueològica vigents², però sense entrar en una anàlisi en profunditat de la problemàtica de base. Ja a mitjans dels anys 90, es posava de manifest que els avenços anunciats en l'estudi de la ceràmica grisa no havien tingut lloc (PADILLA, 1995) i que mancava la investigació de base en funció de grans volums de material que necessitaven una inversió d'esforços i temps considerable i, des d'aleshores ençà, en els darrers anys la situació no ha variat de forma significativa. Les mancances constatades a mitjans dels 90 continuen sense resoldre dotze anys després i és per això que potser calgui replantejar estratègies de recerca i prioritzar les aproximacions als grans volums de referència. Aquesta reconsideració de l'estratègia metodològica per al món de la ceràmica grisa passa per plantejar el seu estudi en una vessant interpretativa necessàriament més àmplia. És imprescindible englobar els estudis analítics i tècnics en un determinat context històric i el caràcter eminentment descriptiu dels estudis ceramològics ha de considerar també els aspectes explicatius. Hem d'emprar necessàriament noves aproximacions que ens permetin reconstruir amb fiabilitat en la mesura del possible processos de fabricació distribució de la vaixela comuna en diferents àrees així com els seus aspectes funcionals, car no podem oblidar que la cultura material és reflex de la cultura social i que una determinada organització de les estructures mentals i alimentàries generen una tipologia formal concreta. Valgui com a exemple la comparació en època medieval de les produccions islàmiques andalusines amb el repertori ceràmic dels regnes cristians.

---

² En aquest sentit la publicació el 1997, per part de la Diputació de Barcelona, d'un volum titulat *La Ceràmica Medieval Catalana*, constitueix una aportació interessant per donar a conèixer les darreres descobertes i en el qual la ceràmica grisa n'ocupa una part.

Per tot plegat, seria necessari abordar l'estudi de les produccions ceràmiques des d'un vessant diacrònic que ens permetés entendre la seva totalitat com a conjunt regional de llarga durada, tenint en compte que parlem d'una llarga tradició productiva que arrela en la vaixel·la comuna del món romà i que arriba a construir una producció determinant del món feudal català, considerant també que aquesta producció perdurarà en el camp català al llarg dels segles XVII i XVIII i encara avui lligada a la tradició popular. En aquest sentit, la nostra recerca pretén establir una col·lecció de referència per a l'estudi de la ceràmica grisa a Catalunya que permeti emmarcar produccions tant des del punt de vista tipològic com en els aspectes referents a la tecnologia de producció i utilització de matèries primeres.

Tanmateix, el nostre treball respon a un doble objectiu: d'una banda l'aproximació al conjunt ceràmic i la seva caracterització i, de l'altra, la interpretació de la distribució i funcionament d'una terrisseria medieval de característiques excepcionals per la seva ubicació i interacció amb un medi muntanyós on la continua necessitat d'adaptació a un espai reduït esdevé la característica definitòria fonamental. Pretenem, per tant, explicar un model de producció que hem anomenat *abric-taller* (TRAVÉ, 2007) o *model de producció en gruta* que defineix un tipus de terrisseria en la qual l'ésser humà interactua amb aquest espai fonamentalment rupestre per tal de desenvolupar l'activitat esmentada. Dit d'una altra manera, emprarem la terminologia d'*abric-taller* per a definir de forma àmplia diferents centres terrissers on existeix el principi fonamental d'interacció constant entre les activitats productives i les condicions o factors naturals de l'enclavament (relleu, composició geològica i processos d'erosió), de tal manera que el concepte de producció en gruta implica un sentit de canvi, de transformació constant de l'espai artesanal en la mesura en què els factors naturals i antròpics interactuen de forma permanent provocant la modificació contínua del medi i de les àrees de treball (PADILLA et alii, 2008).

El fet de presentar els Forns de Cabrera d'Anoia com a model d'aquest tipus de producció no sorgeix del no-res. Sense anar més lluny, nombrosos centres provençals com els d'Apt i Bédoin (Vaucluse), Moustiers (Alpes de Haute Provence) i Diulefit (Drome Provençale) responen a aquest tipus de producció, si bé que en cronologies

més tardanes, que s'endinsen ja a l'època moderna (AMOURIC et alii, 1995c). La importància d'aquest model rau en la necessitat de vincular explicativament una sèrie de jaciments que es diferencien certament dels models clàssics de terrisseria sobre terreny pla; valguin els exemples de Saint-Victor-des-Oules (THIRIOT, 1980 i 1985), el tester del Molí a Paterna (AMIGUES, MESQUIDA, 1987) o els propis forns de Casampons (PADILLA, 1984) o Santa Creu d'Ollers (RIU, 1972), a Catalunya. En aquest sentit, l'excavació franco-espanyola de Cabrera d'Anoia va revelar un altre model que ja era perceptible en els jaciments provençals esmentats anteriorment però cronològicament anterior. El model de producció en gruta, doncs, revela les solucions que en diferents etapes s'han pres per tal de resoldre els problemes que presenta la limitació d'espai, i que passen necessàriament pel treball amb una alternança de duresa present en el substrat geològic. D'aquesta manera, en els jaciments d'aquestes característiques – inclòs el de Cabrera d'Anoia– es detecten diferents nivells geològics amb duresa variable que permetran que en els substrats més tous s'hi excavin abrics, tot fent servir de coberta els estrats de major duresa. En aquest context, s'estableix una dinàmica d'utilització–destrucció que arriba a esdevenir repetitiva dins d'un mateix espai en funció de l'ús que se'n fa dels abrics esmentats. Aquesta dinàmica d'esgotament i explotació de noves àrees de treball és especialment perceptible a Cabrera en funció de l'esfondrament de les cobertes de travertí sobre els abrics excavats a l'interior d'un granitoide molt meteoritzat que constitueix un estrat relativament tou sota la formació sedimentària calcària, tal com veurem al llarg del nostre treball.

Igualment evident en els jaciments provençals, el conjunt d'Apt, documentat també per les fonts escrites, presenta una alternança constituïda per un sediment sorrenc sota un estrat de gres turonià i alguns estrats de pedra calcària, de tal manera que únicament els estrats sorrencs i de gres esdevenen aptes per a la instal·lació d'abric, davant dels quals s'hi construiran façanes. De forma similar, a Varages trobem una terrisseria situada com a mínim des del segle XVI a redós d'un penya-segat de travertí, tal com succeeix a Cabrera d'Anoia. Les grutes de Varages, presents al llarg de tota l'alçada del penya-segat, a excepció d'una petita vall per on hi passa el rierol, són novament un lloc adequat per a aquest tipus d'instal·lacions. És especialment

interessant el cas de Dieulefit, al qual sovint en farem menció al llarg del nostre treball pels paral·lelismes que sovint presenta amb Cabrera d'Anoia. Aquest és un taller relativament modern que evoluciona des del segle XV fins al XIX i que està documentat a partir de fonts escrites que complementen les restes materials. Aquí es treballa en estrats de gres margós i de sorra groguenca intercalats entre el turonià sota un estrat de gres verd calcari, anomenat de Dieulefit. El conjunt d'abrils es tallat a l'estrat de gres turonià i els abrils superiors son força propers a la coberta de gres calcari. A aquests abrils, igual que en el cas d'Apt, se'ls adossa una construcció posterior de murs, de tal manera que des de l'exterior percebem la construcció dels edificis adossats a la roca. Molt més rudimentària és la disposició d'espais a Cabrera d'Anoia, on la manca d'estructures com les descrites per a Apt i Diulefit fa que el recurs a l'etnoarqueologia esdevingui imprescindible, tot i que l'aprofitament de l'alternança geològica en relació amb la producció és prou evident. A Moustiers, per contra, no trobem aparentment l'alternança d'estrats de diferent duresa. La zona més elevada de la vil·la és constituïda per pedra calcària dolomítica que permet l'existència de cavitats naturals i fou possible l'aprofitament d'aquestes cavitats naturals de la roca, en la mesura en què la consistència del material ho permetia, per a l'activitat terrissera. Malgrat no trobar-se situada a tocar de la vil·la medieval, això no és impediment perquè la terrisseria també aparegui citada a les fonts (AMOURIC et alii, 1995c: 264 – 265).

Ben mirat, l'ús del substrat geològic per a l'excavació d'estructures no constitueix una exclusiva del model que descriurem exemplificat per les estructures del taller de Cabrera d'Anoia. Responent encara a aquest marc de reutilització de grutes, el conjunt de la vil·la de Bédoin fou instal·lat sobre nivells constituïts per l'alternança de gres jove, margues sorrenques, gres jove calcari, sorra i, finalment, de gres roig. Els dos darrers estrats han estat utilitzats en aquesta vil·la per a l'excavació d'alguns abrils que possiblement servien de cava o de garatge. Veiem, doncs, com aquesta explotació de l'abric-taller va més enllà de l'activitat terrissera exclusivament i és integrada en la vida quotidiana com una forma més d'aprofitament i amortització de l'espai (AMOURIC et alii, 1995c: 264). Tot i així, a la resta d'exemples proposats la terrisseria sempre té

un paper destacat. En els darrers anys, també s'han dut a terme alguns treballs en relació a explotacions de tipus troglodític a Malta en època medieval i postmedieval tant per a la construcció d'oratoris (BUHAGIAR, 1997) com per a l'hàbitat. Aquest tipus d'utilització representa una explotació de coves que arrela en una tradició que es remunta als temps prehistòrics de l'illa, però que continua tenint una gran força com a assentaments d'hàbitat en època medieval com a recurs per abaratir els costos de construcció en àmbits rurals, fet que implicarà l'existència de sistemes d'abastament d'aigua complementaris (BUHAGIAR, 2007).

Cal prendre consciència, doncs, de què la producció en gruta reflecteix un conjunt ampli que il·lustra una realitat molt més estesa en època medieval del què podríem pensar i que, en aquest marc, el jaciment de Cabrera d'Anoia ha d'ésser considerat com a part integrant d'un context major que no és aliè en absolut a les societats medievals. De fet, amb la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident i l'entrada a l'Europa occidental dels pobles germànics, entra també tot un model nou de vida que s'integrarà en el dia a dia dels ciutadans de províncies: El bosc guanyarà territori a la terra de conreu (BOLÒS, 2004) i els antics sistemes de producció i distribució estandarditzada de ceràmica existents en època romana entraran en declivi. Comença en aquest moment a forjar-se un nou sistema de producció terrissera que en determinats àmbits sembla esdevenir una activitat estacional complementària de l'agricultura que produeix manufactures per abastir una unitat familiar i que es desenvolupa en un marc d'hàbitat humà. Tanmateix, el declivi dels grans centres productors i distribuïdors de Terra Sigillata i l'augment de les produccions comunes de tipus local, no resulten impediment per a l'establiment de terrisseries de gran impacte territorial especialitzades en produccions d'ús quotidià com les esmentades anteriorment a Saint-Victor-des-Oules, Casampons o Cabrera d'Anoia.

Tot i que en alguns casos podem disposar de documentació escrita, per regla general força escassa, l'arqueologia esdevé fonamental en la coneixença i explicació d'aquests models d'assentament productiu d'època medieval. Aquesta aproximació, però, no queda lliure de problemes d'estudi de diferents tipus. Si considerem que el model d'abric-taller és una abstracció feta a partir de tot un seguit de jaciments coneguts en

funció de l'arqueologia, complementada de vegades per la recerca a partir de documentació escrita, en els quals Cabrera d'Anoia esdevé un cas paradigmàtic de la plena Edat Mitjana, sembla ser, que l'originalitat d'aquest model no és pròpia únicament en el món de la terrisseria, sinó també en altres activitats tecnològiques com ara la forja o el treball del vidre³. La primera dificultat, doncs, vindrà determinada per la necessitat d'identificar funcions en el context arqueològic: l'excavació minuciosa, l'anàlisi dels materials i les anàlisis físico-químiques de sediments, carbons i altres microrestes ens porta a l'establiment d'una sèrie de funcionalitats per als espais que, al cap i a la fi, sempre resten hipotètiques. El recurs, sempre útil, a l'etnoarqueologia ajuda l'arqueòleg a clarificar utilitats i mètodes de producció que poden ésser il·lustrats amb aquests sistemes tradicionals que han arribat als nostres dies; però, tot i així, el resultat continua essent una hipòtesi. Aquest fet ens ha afectat també en la interpretació de les restes arqueològiques i els materials ceràmics en el jaciment que presentem, però no implica en cap cas la inutilitat o la no necessitat d'aquestes hipòtesis de treball i de la necessària definició de funcions per als diferents espais en tant que, fins al dia d'avui, és de l'únic canal de què disposem per donar cos i explicació a uns vestigis arqueològics que no poden quedar limitats a la mera descripció.

A més de la identificació de funcions, cal tenir en compte la dificultat que comporta l'establiment d'una cronologia relativament precisa a causa dels reaprofitaments successius, que dificulten prou l'estudi però encara més la possible confusió entre el que és una evolució geomorfològica d'origen antròpic i l'evolució natural del terreny per agents geològics. El resultat de tot plegat ens du a l'excavació de jaciments estratigràficament molt complexos on hi interactuen tant els factors naturals com els factors humans. La dificultat rau en establir la diferència entre uns i altres i la proporció amb què ambdós actuen en cada jaciment concret. Finalment, no podem obviar els problemes documentals que el model de producció en gruta planteja. Sense deixar de banda l'anàlisi arqueològica, aquesta s'ha de veure recolzada en la mesura

---

³ "Cette originalité n'est pas propre à la seule activité de la poterie: on connaît des exemples d'ateliers de verriers en grotte en même de forge" (AMOURIC, THIRIOT, VAYSSETTES, 1995c: 268)

del possible per la documentació escrita, sempre que aquesta existeixi; i és aquí on rau fonamentalment el problema. La cova com a tal genera escassa documentació i això fa necessària l'arqueologia, sovint com a eina única de recerca. El silenci de les fonts quedarà trencat de vegades en algunes situacions de litigi i, generalment, a partir de l'època moderna en els grans centres productors com ara Dieulefit, on existeix documentació dels segles XVII i XVIII que ens en parlen, però encara de forma prou vaga.

El nostre treball busca d'una banda, fer una interpretació històrica sobre el sistema de producció ceràmica en gruta, exemplificat pel cas de Cabrera d'Anoia, alhora que aportar una caracterització suficient dels materials que permeti obrir línies de recerca noves en el món de la ceràmica grisa. L'objectiu fonamental passa per copsar el perquè de l'èxit productor i de la durada en el temps d'una terrisseria de les característiques de Cabrera d'Anoia i això únicament és possible amb la comprensió global d'un sistema de producció que va més enllà de la ceràmica grisa i que troba paral·lelismes en tot un seguit de jaciments que no podem limitar només a l'àmbit català. El nostre procés de reflexió parteix en realitat de l'estudi d'un conjunt tancat de ceràmiques d'època feudal que ens porta a fer un intent de comprensió de les mateixes en el seu context. L'anàlisi de les característiques tècniques i formals de les mateixes, en contraposició a la documentació arqueològica de la terrisseria, ens porta a qüestionar-nos el perquè i el com de la seva producció: quines han estat les àrees d'obtenció de matèria primera, quin a estat el procés de fabricació en el marc de funcionament general de la terrisseria i quina és la seva distribució posterior. En aquest sentit, podríem estructurar els resultats presentats en aquest treball en dues parts diferenciades: la primera, dedicada exclusivament al jaciment des del punt de vista de la seva distribució i instal·lacions i, la segona, dedicada a l'estudi i caracterització de la producció ceràmica.

En la primera part del nostre treball, establirem en primer lloc un marc històric, geogràfic i geomorfològic que ens permeti presentar les instal·lacions de la terrisseria, el seu funcionament i cronologia en un context adient. En segon lloc, pararem atenció a la metodologia d'excavació arqueològica emprada, així com als antecedents de la

recerca, l'estat de la qüestió en el moment d'iniciar la nostra tesi i el desenvolupament de la intervenció arqueològica. En tercer lloc, procedirem a la descripció i interpretació de les instal·lacions de la terrisseria, tot parant especial atenció als aspectes que permetin copsar millor l'evolució de les instal·lacions en funció del model de producció en gruta, és a dir, les successions de forns i esgotaments de les àrees d'obrador. I, finalment, gràcies a les datacions de paleomagnetisme i Carboni 14 de que disposem en relació a l'estratigrafia, plantejarem un model teòric de producció a partir de la seqüència cronològica i evolució de la terrisseria; fet que ens portarà també a interpretar la interacció que s'estableix entre l'ésser humà i el medi natural i la manera en què l'actuació tecnològica afecta l'entorn.

La segona part, queda íntegrament dedicada a la caracterització de la producció ceràmica. Exposarem en detall la metodologia emprada per a la nostra anàlisi en relació a la caracterització formal, funcional i tècnica de les peces així com els resultats que se'n deriven. Aquests resultats els presentem complementats per tres annexos que responen a la necessitat d'adjuntar un catàleg de materials que pugui servir com a marc de referència per a treballs posteriors. D'aquesta manera, l'*annex I* presenta l'inventari de materials en forma de taules classificatòries, de manera que les dades corresponents a cada peça siguin fàcilment localitzables, tot evitant descripcions repetitives d'uns materials que presenten una gran homogeneïtat. L'*annex II* és un compendi de material gràfic i dibuix arqueològic dels materials ordenats en diferents làmines en funció de la unitat estratigràfica i la tipologia formal i funcional dels materials i, per acabar, l'*annex III* presenta l'estudi petrogràfic complet, amb la selecció de material analitzat descrit en detall així com les descripcions petrogràfiques complertes i fotografies dels grups definits. Finalment, afegim un darrer *annex IV* amb els primers resultats de les anàlisi arqueomètriques realitzades.